

Чернігівська державна обласна універсальна наукова бібліотека
ім. В.Г. Короленка

Історія нашого дому

Чернігів
2002

ББК 85.113 (4 УКР)
і – 90

Історія нашого дому. – Чернігів: 2002. 11 с.

В буклеті висвітлено історію приміщення колишніх Дворянського Земельного та Селянського неземельного банків, де нині розміщена обласна універсальна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленка – пам'ятки архітектури початку ХХ століття.

Автор тексту: А.А. Корнабід
Літературна редакція: М. Кушніренко
Відповідальний за випуск: П. Грищенко
Ризограф чернігівської ОУНБ ім. В.Г. Короленка

Тираж 300

В центральній частині Чернігова в затишному оточенні лип і зелених туй за кілька метрів від проспекту Миру стоїть порівняно невисокий мурований будинок, де нині знаходиться обласна наукова бібліотека імені В.Г.Короленка.

Будівля ця, хоча і не є головним центром забудови невеликої площі, а лише фланкує її з південного боку, своєрідністю архітектурного вирішення, мальовничого майолікового декору фронтонів і квадратної башти головного входу з наметовим верхом привертає увагу кожного, хто проходить поблизу. Вона є однією з перлин українського архітектурного модерну кінця XIX – початку XX століття.

Цікава історія спорудження цього будинку. На початку XX сторіччя у зв'язку з розвитком аграрного сектора тодішньої Російської імперії з метою створення високоєфективного землекористування виникла необхідність об'єднання капіталів і кредитно-фінансових можливостей шляхом утворення дворянських земельних і селянських поземельних банків. Підставою для спорудження власного будинку відділення Селянського поземельного і Дворянського земельного банків, зокрема, в Чернігові став лист (точніше, 2 листи), адресовані наприкінці 1910 року тодішнім управителем Чернігівського відділення вищезазначеного банку М.Д.Рудіним Чернігівському губернському правлінню з проханням затвердити «4 плана... на постройку самого здания, служб при нём и на устройство водяного отопления». Другого, особистого листа (датований 30 листопада 1910 року) М.Д.Рудін надіслав безпосередньо на ім'я віце-губернатора Т.Л.Рафальського.

В характерному для того часу стилі М.Д.Рудін писав: «...Почтительнейше ходатайствую перед Вашим Превосходительством, не признаете ли возможным сделать зависящее распоряжение об ускоренном направлении этого дела в Строительное отделение...»

Очевидно, саме це – друге клопотання значною мірою посприяло тому, що вже 3 грудня 1910 року надійшов лист молодому інженеру Р.Фельдбаху від в.о. губернського інженера Т.Яромиш'яна з поміткою «В-срочно». І вже 9 грудня на це розпорядження губернського правління Р.Фельдбах доповідав, що «проект и сметы... первое на сумму 186636 руб. 76коп., второе на сумму 18421 руб. 09коп. составлены правильно».

15 грудня 1910 року – досить оперативно будівельне відділення Губернського правління, розглянувши креслення та кошториси «на постройку казённого здания для Черниговских отделений Дворянского земельного и Крестьянского поземельного банков со службами при нём...» затвердило їх. Цей протокол підписали: за губернського інженера Т.Яромиш'яна, молодший інженер Р.Фельдбах і старший діловод Нікітін.

З деякими суперечностями, які виникли між будівельним відділенням та керівництвом банку щодо фінансування технічного нагляду, здійснюваного за ходом будівництва, роботи були початі.

Споруджувався будинок за проектом петербурзького архітектора О.Гогена (О.І.фон Гогена), відомого як автора проектів будинку управління Південно-Західної залізниці в Києві, будинку особняка Кшесінської в Петербурзі та ін. Реалізацію його було доручено Чернігівському губернському інженерові Д.Афанасьєву. І слід відзначити, що в цілому дотримуючись загальної композиції (плану, фасадів) проекту О.Гогена, головний будівничий Чернігівського банку зумів, з участю і допомогою місцевих майстрів мурування та майоліки створити новий варіант будівлі, ближчий до українського архітектурного модерну, заснованого на прадавніх народних традиціях і одночасно з використанням сучасних матеріалів і конструкцій. Саме цим він вигідно відрізняється від подібних будівель дворянських земельних і селянських поземельних банків, які були споруджені в Пензі, Самарі, Вітебську та інших містах на території тодішньої царської Росії.

Урочиста закладка будівлі на садибі по вулиці Володимирській, придбаній у нащадків одного найвпливовіших громадських діячів, гласного Чернігівської міської Думи семи скликань Б.С.Красильщикова, відбулась 9 травня 1911 року. В цій події взяли участь «батьки міста», представники державних і громадських установ, почесні гості.

Після освячення єпископом Новгород–Сіверським, преосвященним Василієм першого каменя, в передній кут будівлі було вмуровано металеву табличку з текстом, заздалегідь виготовлену на ознаменування неординарної події в житті міста.

Спорудження і оздоблення будинку тривало трохи менше 2 років, що навіть за сучасними мірками порівняно невеликий строк, і було закінчене до лютого 1913 року.

Як повідомляла газета «Черниговское слово» 6 лютого 1913 року, напередодні «вновь выстроенное, на Владимирской улице, собственное здание отделений земельных банков» було оглянуте і прийняте комісією у складі членів Ради державного Селянського земельного банку, О.О.Гейнріхсена, Г.А.Стюарта, архітектора Імператорської Академії наук інженера О.В.Друкера в супроводі М.Д.Рудіна.

Архітектура будинку відзначається єдністю функціонального і художнього вирішення. Ця єдність вбачається насамперед у пластичній структурі плану і фасаду з використанням прямокутних, гранчастих і округлих форм, різноманітних за розмірами і формою віконних отворів, та матеріалів для оздоблення – звичайна цегла, полив'яний «кабанчик», шліфований і груботесаний граніт. Верхню зону фасаду прикрашали оригінальні орнаментальні композиції з майоліки.

Увінчувала загальну композицію будинку монументальна, квадратна у плані, вхідна вежа з шатровим верхом, вкритим лускополібним дахом зі спеціально виготовлених штампованих деталей.

Звернений головним фасадом на північний схід 2-3 поверховий, асиметричний за архітектурною композицією і у плані будинок, розташований з невеликим відступом від червоної лінії неширокої вулички, що з'єднувала Шосейно-Шевченкову (нині – проспект Миру). і П'ятницьку вулиці, нагадував фігурну літеру «Е». По червоній лінії перед фасадом будинку було влаштовано невисоку оригінальну огорожу модернового стилю.

Завдяки асиметричному розміщенню вхідної вежі, яка нагадувала оборонні вежі фортець і мала 3 яруси, при підході до будівлі виникає враження поступового наростання об'ємів і ускладнення їх форм.

Композицію головного фасаду з північно – східного боку вежі через площину стіни з 3-ма гранчастими вікнами другого поверху завершував широкий ризоліт з трапецієподібним балконом і гостроверхим трикутним фронтоном над широким віконним отвором коробчастої форми.

Між вежею і південним ризолітом органічно вписався головний об'єм будинку з великим операційним залом (нині тут розташований головний читальний зал бібліотеки). Оздоблені майоліками трикутні декоративні фронтони бокових ризолітів і вхідної вежі складають цілісне врівноважене художнє рішення, надаючи будинкові мальовничо – святкового вигляду.

Увесь об'єм будинку міцно тримає високий, облицьований світло-сірими гранітними плитами цокольний поверх, що своїм спокійним колоритом підсилює мальовничість вежі, стін головних поверхів, майолікових прикрас фронтонів та інших архітектурних деталей будівлі.

Ця ж єдність простежується і в інтер'єрі. Основним будівельним матеріалом при муруванні стін була високоякісна цегла місцевих цегелень. Перекриття приміщень виконані з застосуванням залізобетону і склепінчастих конструкцій з цегли.

Для оздоблення залів, крім високоякісного вапняного тиньку, використано і штучний мармур. Зокрема, у просторому парадному вестибюлі на перший – головний та другий поверхи ведуть широкі біломармурові сходи.

Допоміжні сходові приміщення влаштовано у кутових частинах будівлі з боку подвір'я.

Широкі коридори з'єднували систему прямокутних приміщень. Останні були частково переплановані за радянських часів.

Ці перепланування торкнулись і композиції головного фасаду. Так, широкі лучкові віконні пройми між вхідною вежею і південним ризолітом було поділено навпіл відповідно до того, як великі кімнати були поділені всередині на невеличкі кабінети.

В 1917 –1926 рр. тут розміщувався губземвідділ, з 1926 по 1932 рік – державний обласний історичний музей. З дня утворення Чернігівської області і до вересня 1941 року в цьому приміщенні знаходився обком КП(б)У. Тут розпочав функціонувати Чернігівський підпільний обком партії під керівництвом О.О. Федорова і М.М. Попудренка.

Під час окупації тут був розміщений штаб угорської військової частини.

Відступаючи, окупанти серед інших спалили й колишній будинок банку. Після його відбудови і часткового перепланування (загальна композиція і архітектура змін не зазнали) тут знову розмістився обласний комітет партії. Згодом, після спорудження нового приміщення-

комплексу для обкому КПУ і будинку політосвіти сюди, з 1974 року переходить обласна наукова бібліотека ім. В.Г.Короленка.

Час біжить швидко, і стрімкий розвиток науки, збільшення кількості друкованих видань з найрізноманітніших питань, а відтак і зростання книжкових фондів бібліотеки ставлять на порядок денний питання про необхідність створення додаткових площ для зберігання літератури та поліпшення умов роботи з користувачами.

Давно існує проект розширення і модернізації обласної бібліотеки з використанням вільної від забудови ділянки між південною частиною її будинку та 5-ти поверховим будинком (проспект Миру,39). Саме тут з застосуванням перехідної галереї можна було б додатково побудувати 3-4 поверховий корпус з читальними залами, науковими кабінетами. Вистачає на подвір'ї місця і для спорудження сучасного книгосховища, необхідних допоміжних приміщень.

Безумовно, зробити це слід таким чином, щоб не порушити архітектурну цілісність і неповторність будинку, де нині знаходиться бібліотека, а також відновити усі першопочаткові деталі цієї будівлі, яка разом з розташованим на протилежному боці проспекту Миру будинком поліклініки складає єдиний архітектурний і просторовий комплекс і є одним із класичних зразків архітектури українського модерну початку 20 століття, що зберігся до наших днів.